

TAYYORLOV GURUHIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLANING RIVOJLANISHINI TA'MINLOVCHI SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TEXNOLOGIYALAR

Sanobar Turopova Karimjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
maktabgacha ta'lim yo'nalishi magistranti
+99833 379 01 20

Annotatsiya: Ushbu maqolada, tayyorlov guruhida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning rivojlanishini ta'minlovchi shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar haqida qisqa va lo'nda ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'lar: MTT, shaxs omili, ta'limiy, pedagogik, amaliy faoliyat.

Annotation: In this article, short and concise information about person-oriented technologies that ensure the development of the child in preschool educational organizations in the preparatory group is presented.

Keywords: MTT, personal factor, educational, pedagogical, practical activity.

Аннотация: В данной статье дана краткая и емкая информация о лично-ориентированных технологиях, обеспечивающих развитие ребенка в дошкольных образовательных организациях в подготовительной группе.

Ключевые слова: MTT, личностный фактор, учебная, педагогическая, практическая деятельность.

Jamiyatning hozirgi taraqqiyoti inson faoliyatining ma'naviy va moddiy sohalarida katta o'zgarishlar qilishni taqozo etmoqda. Bu shaxs omili, uning ijtimoiy-siyosiy faoliyati rolining ahamiyati ortib borayotganligi bilan belgilanadi. Zero, shaxs intellektual qobiliyatini rivojlantirmay, uni ma'naviy-axloqiy tarbiyalamay, shuningdek, imkoniyatlarining yangi qirralarini to'la ro'yobga chiqarmay turib ijtimoiy taraqqiyotga erishib bo'lmaydi. Jamiyat tomonidan shaxs imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoit yaratilar ekan, o'z navbatida shaxs qobiliyati, imkoniyatlari ana shu jamiyatning ham ijtimoiy, ham iqtisodiy, ham madaniy jihatdan rivojlanishiga o'z hissasini qo'shadi. Ayni vaqtda shaxs qobiliyati, imkoniyatlarini rivojlantirish va uni yagona ijtimoiy maqsadga yo'naltirish o'ziga xos dolzarflik kasb etmoqda.

Mavjud sharoitda ta'lim tizimida

1) shaxsga yo'naltirilgan maqsadli ta'lim (ta'limiy jarayon shaxsning sub'ektiv tajribasiga tayangan holda olib boriladi);

2) amaliy-faoliyatli (shaxs ta'limiy faoliyatning faol sub'ekti hisoblanadi);

3) ta'limga insonparvarlik-shaxsiy (pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish, ijobiy "Men" kontsepsiyasini shakllantirish) hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim kabilar yetakchi o'rin tutmoqda.

Bunday yondashuvlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida ta'lim oluvchi shaxs:

- o'rganilayotgan muammo bo'yicha shaxsiy fikrlarini erkin bayon etish, ularni yangi muammolarni aniqlash va hal etishda qo'llay olish;
- turli ijtimoiy guruhlarda muloqotga kirisha olish, turli soha va turli vaziyatlarda ziddiyatlarni mohirlik bilan hal qila bilish;
- axloqi, intellekti, madaniy darajasini rivojlantirish yo'lida mustaqil izlanish kabi shaxslik xislatlariga ega bo'lishi talab qilinadi.

Ushbu talablar O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" g'oyalarida ham o'z ifodasini topgan bo'lib, ta'lim jarayonining ularga muvofiq tashkil etilishi ijtimoiy buyurtmaning muvaffaqiyatli bajarilishini ifodalaydi. Jumladan, "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi"da ta'lim islohotlarining asosiy maqsadi yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratishdan iborat ekanligi alohida ta'kidlab o'tilgan.

"Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar" risolasida ham erkin fuqarolik jamiyatini ma'naviy barkamol, mustahkam e'tiqodga ega shaxslargina bunyod eta olishiga urg'u berilib, yangilanayotgan jamiyatda sog'lom avlodni tarbiyalash, erkin fuqaro ma'naviyatini shakllantirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yuksak darajaga ko'tarish orqali barkamol insonlarni voyaga yetkazishga e'tiborni qaratish alohida dolzarblik ahamiyatga ega ekanligi aytiladi.

Pedagog olimlar Sh.Qurbonov, M.Quronov, E.Seytxalilovlar inson shaxsini shakllantirishda ta'lim jarayonini takomillashtirishning asosiy shartlari uni insonparvarlashtirish, ijtimoiylashtirish, tabaqalashtirish, fuqarolik va sog'lom turmush tarzi asoslarini shakllantirishdan iborat ekanligini ko'rsatib o'tadilar:

"Milliy model va dastur... o'z Vatanga fidokor, istiqlol va demokratiya g'oyalariga sadoqatli shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy-siyosiy hayotda ongli ravishda qatnashadigan, ijtimoiy jarayonlarga faol ta'sir ko'rsatadigan, o'z mamlakati taqdiri uchun mas'ul bo'lgan shaxsni tarbiyalash - Kadrlar tayyorlash milliy dasturining bosh maqsadlaridan biridir".

Pedagogik nazariya g'oyalariga ko'ra shaxs kamolotida tarbiya (ta'lim) va ijtimoiy muhit muhim o'rin tutadi. Jamiyatning a'zosi sifatida u ijtimoiy ahamiyatga ega muayyan vazifalarni bajaradi, yosh jihatidan ulg'aygani sari u tomonidan bajarilayotgan ijtimoiy rollar shakli va mazmuni o'zgarib boradi, qiziqishlari va qobiliyati darajasida atrofdagilar bilan munosabatga kirishadi.

Mazkur jarayon o'z mohiyatiga ko'ra bevosita shaxsning ijtimoiylashuviga ta'sir ko'rsatadi. Shaxsning ijtimoiylashuvida esa ta'lim tizimi, unda ustuvor bo'lgan maqsad hamda ana shu maqsadni amalga oshirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning sezilarli ta'siri va rolini inobatga olgan holda ta'limni shaxsga yo'naltirish talab etiladi. Bu esa o'z navbatida shaxsni shakllantirish jarayoniga texnologik yondashuvni talab qiladi.

Yuqorida ilgari surilgan g'oyalarga tayangan holda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim mazmunida quyidagi holatlar o'z aksini topishi lozim degan xulosaga kelindi:

1. Kadrlar tayyorlash borasidagi davlat siyosati uzluksiz ta'lim tizimi, intellektual va ma'naviy-axloqiy tarbiyasi bilan bog'liq har tomonlama rivojlangan shaxsning kamol topishini nazarda tutadi. Bunda har bir yoshning ilm olish, ijodiy qobiliyatini namoyon etish, intellektual rivojlanish, kasbiy, mehnat huquqlari ro'yobga chiqadi. Respublika uzluksiz ta'lim tizimida har bir shaxsning har tomonlama shakllanishi uchun zarur pedagogik shart-sharoitlarni yaratish taqozo etiladi. Bu o'rinda milliy-madaniy, tarixiy an'analar, urf-odatlar, qadriyatlarga asoslangan ta'lim tizimining tashkiliy-pedagogik tamoyillarining ishlab chiqilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Islohotlar jarayonida ta'limni demokratlashtirish va insonparvarlashtirish erkin fuqaroni, o'z haq-huquqini taniydigan shaxsni shakllantirish uchun zarur shart-sharoitni yaratadi. Shaxs qobiliyati va iste'dodini rivojlantirish, uni milliy va umuminsoniy ma'naviy boyliklardan bahramand etish, shaxsga ta'lim-tarbiya berishda tarixiy an'analariga asoslanish, shaxs va jamiyat o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarda o'zaro uyg'unlikni ta'minlash, shuningdek, ta'lim jarayonida shaxsning haq-huquqlarini inobatga olish, uning qadr-qimmatini, sha'nini hurmat qilish – ta'limda insonparvarlik g'oyalarining ustuvorligi (ta'limning insonparvarlashuvi)ni ifodalaydi. Mazkur jarayonda shaxsning ongli ravishda o'z qobiliyati va imkoniyatlarini hisobga olib, intellektual va axloqiy imkoniyatlarini to'laqonli ro'yobga chiqarishga intilishi muhimdir.

Ta'limni demokratlashtirish – ta'lim jarayonida shaxsning qiziqish va hayotiy ehtiyojlarini inobatga olish, ta'lim tizimida shaxs istaklarini inobatga olish, unga moslashish bo'lib, yangilanayotgan jamiyatda fuqarolik haq-huquqini angelaydigan, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishni taqozo etadi.

3. Ta'limning ijtimoiylashuvi esa uzoq va murakkab jarayon sanaladi. Jamiyatda har bir fuqaro shu jamiyatning ma'lum ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar tizimiga, me'yor va qoidalariga rioya qilishga, shu jamiyatda yashash uchun uning teng huquqli a'zosi bo'lishga intiladi. Jamiyat tuzilishi va faoliyat yo'nalishi turlicha bo'lgan ijtimoiy institutlarga ega. Ijtimoiy institutlar – shaxsning tarixan tarkib topgan va tartibga solingan, shuningdek, murakkab shakl, tarkibiy tuzilmaga ega faoliyati va ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi. Ana shu institutlardan biri ta'lim tizimidir. Ta'lim

jarayonida yosh avlod ijtimoiy qoidalar va axloq-odob me'yorlarini o'zlashtiradi. Shu bois bilim olish jarayonida bola nafaqat shaxs sifatida rivojlanadi, balki jamiyat hayotiga moslashadi.

Ta'limni ijtimoiylashtirish insonparvarlashtirish bilan uzviy aloqada amalga oshadi va yosh avlodni o'z qobiliyati, ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga imkoniyat yaratadi. Natijada har bir yoshning shaxsiy qiziqishlari hamda hayotiy intilishlarining ko'lami kengayadi.

4. Ta'limni differentsiatsiyalash shaxsning o'ziga xos xususiyatlari, qiziqishlari, qobiliyati, aqliy rivojlanishi va uning moslashuvchanligi darajasini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni va hajmini belgilash hamda o'qitishning turli shakllardan foydalanishdir.

Differentsiatsiyalashgan ta'lim shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bo'lib, har bir shaxsning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda shaxsga yondashilgan ta'limni tashkil etilishini ifodalaydi. Mazkur ta'lim bolalarning bilimlari, malakalari, muayyan fanga qiziqishlari, qobiliyatlari, yoshlari, jinslari, fiziologik holatlari, xarakterlari, ular yashayotgan muhit mohiyati kabilarning hisobga olishini anglatadi. Hozirgi davrda tabaqalashtirilgan ta'lim zamonaviy texnologiyalardan foydalanilgan holda bolalarning imkoniyat va layoqatlarini hisobga olib, o'qitishni tashkil etishda ta'limning turli shakl va metodlarini qo'llashni taqozo etmoqda.

Differentsiatsiyalashgan ta'lim individual yoki guruh shaklida mashg'ulotlarni to'g'ri va maqsadga muvofiq tashkil etish orqali barcha ta'lim oluvchilar bilim, ko'nikma va malakalarining dinamik rivojlanishiga yordam beradi. Mazkur ta'lim bolalar shaxsining bosqichma-bosqich shakllanib borishini ta'minlaydi.

5. Ta'lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi"ning asosiy talablaridan biri sanaladi. Zero, pedagogik texnologiya uzluksiz ta'lim tizimida barkamol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan va nazariy g'oyalarni amaliyotda qo'llashning eng qulay vositasidir. Ilg'or pedagogik texnologiyalar mohiyatiga ko'ra shaxsni rivojlantirish qonuniyatlariga asoslangan bo'lib, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish shaxsni rivojlantirishning eng maqbul yo'llarini izlab topish imkonini yaratadi.

6. Ta'lim jarayonida iqtidorli bolalarni aniqlash ularning intellektual salohiyatlarini yuzaga chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratish muhimdir. Zero, har bir jamiyatning intellektual salohiyati shu davlatning texnologik qudrati va moddiy farovonligining asosidir. Jahon ta'lim tajribasining ko'rsatishicha, ilm-fan va innovatsion texnologiyalar ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot poydevori bo'lib, har bir jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bois yosh avlodni ijtimoiy hayotga tayyorlash, yangicha fikrlay oladigan, intellektual qobiliyati yuqori darajadagi shaxsni shakllantirish mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasi uzluksiz ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Demak, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim mazmunida quyidagi jihatlar o'z aksini topishi lozim:

Bugungi kunda jahon pedagogik amaliyotidagi ta'limning an'anaviy "tarbiyachi - ta'lim vositalari va tarbiyalanuvchi" tizimi o'rnida tarbiyalanuvchini bilish faoliyatiga yo'naltiruvchi "tarbiyalanuvchi - mashg'ulot - tarbiyachi" ko'rinishidagi yangi tizim tarkib topmoqda.

Ta'limning an'anaviy tizimida tarbiyachi markaziy o'rin egallagan bo'lsa, zamonaviy ta'lim tizimida esa tarbiyalanuvchi asosiy sub'ekt sifatida e'tirof etiladi. Ya'ni pedagogik faoliyat markazida an'anaviy ta'limda bo'lgani kabi o'qitish emas, balki ta'lim oluvchining bilish faoliyati, uning intellektual qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaxsning intellektual salohiyatini shakllantirish fan asoslarini o'rganish va o'zlashtirish bilan birga aqliy faoliyatning maqsadga muvofiq usullariga ega bo'lishni ham nazarda tutadi. Aqliy faoliyat nafaqat bilim asoslarini egallash, balki o'zlashtirilgan bilimlarni qiyoslash, tahlil qilish, sintezlash, abstraktlash, umumlashtirish va ularni turli vaziyatlarda amalda qo'llay olish tajribasiga ega bo'lishni ham anglatadi. Shu tarzda faoliyatning samarali usuli umumlashtiriladi hamda turli ko'rinishdagi faoliyatni xilma-xil usullar yordamida bajara olishning umumiy metodi shakllantiriladi.

Shaxsni shakllantirishda uning mustaqil fikrlay olish qobiliyatiga ega bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Shu bois ta'lim tizimida ta'lim oluvchilarni fikrlashga, o'zlashtirilgan bilimlarni mushohada qilishga o'rgatish zarurdir. "Fikr tarbiyasi, - deya ta'kidlagan edi ulkan ma'rifatparvar Abdulla Avloniy, - ko'p zamonlardan beri tadqiq qilinib kelgan, muallimlarning diqqatlariga suyalgan, vijdonlariga yuklangan muqaddas bir sharofatlik, g'ayratlik bo'lishiga sabab bo'ladir".

Fikrlash qobiliyatiga egalik, birinchidan, ma'lumotlarni, axborotlarni o'zlashtirish, ularni o'zaro qiyoslash va umumlashtirishni, ikkinchidan, o'zlashtirilgan bilimlarni turli vaziyatlarda faoliyatni tashkil etishda qo'llay olish tajribasini nazarda tutadi. Bunday ko'nikmani shakllantirish uchun bolalarni turli masalalarni mustaqil yechishga o'rgatish, ularni harakatlar tizimi, tarkibiga ko'ra dastlab oddiy, keyin esa murakkab mashqlarni yechishga o'rgatish muhim. Bunda topshiriqlarni bajarishni rejalashtirish (tahlil qilish, usullarni tanlash va bajarish tartibini belgilash), jarayoniga alohida e'tibor qaratish, tanqidiy fikrlashga o'rgatish maqsadga muvofiq. Tanqidiy fikrlash g'oya va axborotlar bilan faoliyatni o'zaro uyg'unlashtirishning tabiiy usuli bo'lib, bu jarayonda, shuningdek, ish natijalarini baholash, ya'ni o'z-o'zini nazorat qilish muhimdir.

Respublika va rivojlangan xorijiy davlatlar ta'lim tajribalari shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlash turli g'oya va fikrlarni muhokama qilish, bolalarning shaxsiy fikrlariga hurmat bildirish, ularga fikrlash uchun sharoit yaratish va ularning

интеллектуал qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beruvchi ta'lim sharoitlarini aniqlash imkoniyatini beradi. Savollar va javoblarni tashkil etish ham fikrlash jarayonlarini takomillashtirish va rivojlantirishning muhim vositalaridan biri sanaladi.

Shuni ta'kidlash muhimki, samarali (produktiv) fikrlashni reproduktiv fikrlashdan farqlovchi muhim belgi mustaqil ravishda yangi bilimlarni kashf qilishdir. Samarali fikrlashning eng oliy darajasi ijodiy fikrlash bo'lib, uning vazifasi – ijod qilish, o'ylash, tayyorlash, yangilik yaratish, ixtiro qilish va hokazolardan iborat.

Yoshlar, shu jumladan, maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatini rivojlantirishda B.Blum, V.P.Bespalko, M.A.Choshanov, G.I.Shukina, V.V.Davidov, E.G'oziev, B.Qodirov va boshqalar tomonidan taklif etilayotgan modellardan foydalanish shaxsga yo'naltirilgan ta'limda ijobiy yutuqlarni qo'lga kiritishga imkon beradi.

Bugungi kun talabi ham ta'lim mazmuni va hajmini cheksiz kengaytirishga yo'l bermay, balki shaxsni mavjud muammolarni noan'anaviy tarzda yechishga tayyorlashni taqozo etadi. Shaxs ongida o'zlashtirilgan yoki shakllashtirilgan nazariy tushunchalar tizimi o'quv faoliyatining asosi bo'lib qoladi. Bolaning o'quv faoliyatini takomillashtirish, ya'ni uning intellektual, fikrlash qobiliyatini shakllantirish zamonaviy ta'limning asosiy natijasi bo'lishi lozim. Shuni ham ta'kidlash joizki, aqliy rivojlanishning asosini bilish jarayonlarini tabaqalashtirish tashkil etadi. Zero, tabaqalashtirish bevosita hissiy bilishdan abstrakt yechimlarga o'tishning muhim jarayoni hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim ta'lim oluvchilar oldiga quyidagi vazifalarni qo'yadi:

- tezkor o'zgarishlarga ko'nikish, hayotiy faoliyat, shuningdek, mavjud muammolarni hal qilishda o'zlashtirgan bilimlarini mohirlik bilan qo'llay olish;
- mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lish, real borliq va yuzaga keluvchi muammolar mohiyatini anglay olish, zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda ularni bartaraf etish yo'llarini izlab topish;
- egallagan bilimlarni amaliyotda qo'llashning samarali usullarini topish, yangi g'oyalarni ilg'ab olish va ijodiy fikrlash;
- axborot texnologiyalaridan o'z vaqtida samarali foydalana olish va ularni qo'llay bilish.

Respublika ta'lim muassasalari amaliyotida shaxsni intellektual rivojlantirish, tarbiyalashda ta'limni individuallashtirish muhim ahamiyatga ega. Individuallashtirish o'quv faoliyatining barcha shakllarida: ommaviy, guruhli va yakka (individual) tartibda amalga oshirilishi mumkin.

Bularning barchasi shaxsning kamolga yetishida katta ahamiyat kasb etadi. Lekin shaxsda ijodkorlikni shakllantirish hozirgi davrda yangicha munosabat, yangicha yondashuvni talab etmoqda. Ijodkorlikni shakllantirish – XXI asrning jamiyat taraqqiyotida barcha davlatlar siyosatining ma'naviy omili bo'lib qolmoqda.

An'anaviy ta'lim bolalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda u qadar katta imkoniyatlarga ega emas edi. Ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishning muhim sharti – bolalarning bilishga yo'naltirilgan faoliyatlarining ijodiy xususiyat kasb etishiga erishish, mazkur jarayonni faollashtirish sanaladi. Bunda bolaga tayyor bilimlarni yetkazish emas, balki:

- tarbiyachilarni bolalar bilan o'zaro hamkorlikka yo'naltirish;
- ta'lim jarayonida bolalarni tarbiyachilarning buyruqlarini bajartirishdan cheklab, ularning faoliyatlarini faollashtirishga tayyorlash.

Demak, bilim olishdagi faollik bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishning muhim shartidir.

Bilim olishdagi faollik – shaxsning bilim olishiga bo'lgan intilishi, aqliy bilishga diqqatini kuchaytirishi va iroda kuchini namoyon etishga doir shaxs faoliyati holati bo'lib, u faoliyatning quyidagi holatlarida namoyon bo'ladi:

- bolaning ijodiy faoliyatida bilim olish jarayonida idrok, diqqat, xotira, tafakkurni intensiv rivojlantirish;
- ma'naviy-axloqiy me'yorlarni bilish va ularga amal qilish (yaxshilik va yomonlik, hamdardlik va ko'rolmaslik, jasurlik va qo'rqqoqlik)ning farqiga yetish;
- o'zining shaxsiy xususiyatlari hamda hayotiy muammolarning mohiyatini tushunish;
- shaxsiy imkoniyat va layoqatlarini namoyon eta olish;
- o'z ustida ishlash, shaxsiy kamchiliklarini tushunib, ularning oldini olish qobiliyatiga ega bo'lish;
- o'z qadr-qimmatini aniqlash va o'zini hurmat qilish;
- bilish faolligini oshirish, tasavvurlarini boyitish, bilimlarini, tajriba va qiziqishlarini kengaytirish.

bolalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish shart-sharoitlari quyidagilardan iborat:

- har bir mashg'ulotda bolalarning his-tuyg'ularini uyg'otish, o'z faoliyatidan qanoat hosil qilishga erishish;
- bolalarning o'z salohiyati va qobiliyati darajasini bilishga erishish;
- qobiliyatli bolalar bilan individual ishlash dasturlarini tuzish;
- turli ijtimoiy guruhlar bilan muloqotga kirisha olish;
- o'z axloqi, ilmiy salohiyati, madaniy darajasini o'stirish ustida mustaqil shug'ullana olish;
- atrof-olamni o'rab turgan narsalar va voqea-hodisalarning o'zaro aloqadorlik qonuniyatlariga ijodiy yondashib, o'zgarishlarga ijodiy munosabatda bo'lish;
- bilim olishga rag'bat, axloqiy talablarga rioya etish.

Mustaqil izlanish, ijodiy topshiriqlarni yechish, olingan natijalarni umumlashtirish hissiy kechinmalar bilan bevosita bog'liq bo'lib, u tabiiy holda bola nutqida aks etadi. Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalarni shaxsga yo'naltirilgan

ta'lim asosida tarbiyalashda til madaniyatini tarbiyalash talab etiladi. Tilni bilish uning asosiy vazifalari – aloqa, xabar, bilish, faoliyatni rejalashtirish va muloqotni tashkil etish, hissiy-estetik va ma'naviy-axloqiy ta'sir etish, tarbiyalash vositasi sifatida inson ehtiyojlarini qondiradi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlarning natijalariga ko'ra (A.V.Petrovskiy, B.M.Nemenskiy va boshqalar) inson shaxsi mantiqqa nisbatan fikr va hissiyot birligiga e'tibor qaratadi. Boshqacha qilib aytganda, hissiyotlar insonni insonga aylantiradi. Bu holat turli fikrlarni qiyoslash muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Zero, qiyoslash, chog'ishtirish asosida shaxsning mantiqiy va kognitiv tasavvurlari til vositasida ifodalanadi.

Qiyoslashning fikrlash va bilish jarayonidagi muhim ahamiyati taniqli olimlar – Muhammad Muso al-Xorazmiy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sinolar tomonidan alohida e'tirof etilgan bo'lib, ularning fikrlaricha, axborot, ma'lumotni tushunish fikrlashning asosi sanaladi. Borliqda kechayotgan har qanday voqea-hodisalarning mohiyati qiyoslash asosida anglanadi. Shu bois bolalarni ta'lim jarayonida qiyoslashga o'rgatish maqsadga muvofiqdir.

Qiyoslash (chog'ishtirish) umumiy va o'ziga xoslikni ifodalaydi. Umumiylik barcha o'quv fanlari doirasi (tahlil, sintez, qiyoslash va h.o.)da, o'ziga xoslik esa muayyan predmet bo'yicha o'quv materiallarini o'zlashtirish jarayonida aks etadi. Mavjud adabiyotlarning tahlili qiyoslashning quyidagi to'rt bosqichdan iborat ekanligini tasdiqladi: dastlabki belgilarni ajratish; umumiy va muhim belgilarni aniqlash; qiyoslash uchun asosiylarini ajratish; berilgan asosiy belgilar bo'yicha qiyoslash.

Shaxsning intellektual qobiliyatini rivojlantirish davr talabi bo'lib, uni kamolga yetkazishning muhim asosi sanaladi. Yuqori darajada intellektual qobiliyatga ega shaxs:

- tez o'zgaruvchan hayotiy vaziyatlarga moslashgan holda o'zini boshqara oladi;
- hayotiy muammolarni hal etishda mavjud bilim, ko'nikma va malakalarini faol qo'llay oladi;
- voqea-hodisalarga tanqidiy munosabatda bo'lib, mavjud muammolarni tahlil etish, vaziyatdan chiqish yo'llarini izlab topa oladi;
- yangi g'oyalarni, ijodiy fikrlarni boshqalarga tushuntira oladi;
- axborotlarni savodxonlik bilan o'zlashtira oladi.

Bugungi kunda shaxsning dunyoqarashi, uning jamiyatda tutgan o'rni, shaxs va shaxslararo munosabatlarning qaror topishi, shaxs va davlat, shaxs va jamiyat munosabatlari, uning burch va mas'uliyati, ijodiy qobiliyati va intellektual salohiyatini tarkib toptirish muhim sanaladi.

Mualliflar guruhi (R.X.Jo'raev, R.Safarova, X.I.Ibragimov, U.Q.Musaev) tomonidan tuzilgan "Pedagogika fani kontseptsiyasi"da shaxsga yo'naltirilgan ta'lim mazmunida quyidagilarning aks etishi maqsadga muvofiqligiga alohida urg'u berilgan:

1. Ta'lim jarayonida o'zlashtirilishi majburiy bo'lgan bilim davlat va jamiyat taraqqiyoti, shaxs, fan, ishlab chiqarish hamda ijtimoiy soha ehtiyojlari va manfaatlariga mos kelishi.

2. Davlat ta'lim standartlari doirasida belgilab beriladigan yo'nalishlarning muayyan o'quv fani yoki ta'lim sohasi bo'yicha taqdim etiladigan o'quv materiallarining maksimum hamda minimum darajalarini aniq belgilab bera olishi.

3. Bolalarning egallangan bilim, ko'nikma, malakalarini nazorat qilish mexanizmini yaratish.

Zamonaviy pedagogika ta'lim jarayonini texnologik yondashuv asosida tashkil etish va uni shaxsga yo'naltirish g'oyalarining ustuvorligi bilan an'anaviy ta'limdan farqlanadi.

Tub ta'limiy islohotlar amalga oshirilayotgan mavjud sharoitda ta'lim jarayoni o'zaro hamkorlikka asoslanadi va o'ziga xos xususiyat kasb etadi. Zero, tarbiyaning samarali bo'lishiga bir qator omillar sezilarli ta'sir etadi, shu sababli sub'ektiv va ob'ektiv omillardan maqsadga muvofiq foydalanish, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasida o'zaro hamkorlikni qaror toptirish talab etiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ona tilining ahamiyati juda katta, bolalarga o'z ona tilida ko'plab mashqlar va topshiriqlar bajarish uning til boyligini shakllantirishga sabab bo'ladi. Uning nutqini ifodaliligi va o'z fikrini tez va ravon talqin qilishida maktabgacha ta'lim tashkilotida berilgan ona tilidagi ta'limlar qo'l keladi. Bolanida o'z ona tilisida chiroyli suhbat qura olish, o'z tilida mustaqil va ravon matn o'qish, she'riyat va ifodali o'qishga, nutq madaniyatiga mehr uyg'otish zarur. Bola hayoti davomida faqat nutq ustida ishlashga ham majburlantirilmasligi kerak. Hayot faoliyatida bola faqat o'zligini rivoji uchun harakat qilishi lozim, ungga to'g'ri yo'nalish berish kattalarning qo'lida, ba'zan, bolaning o'ziga mustaqil tanlovni qo'yib berish va uning tanlovini hurmat qilish lozim. Ijobiy tanlovi va mustaqil fikrlashi hurmat-e'tiborga sazovor bo'lganda bola o'ziga ishonchini orttiradi, agarda, buning aksi bo'lsa, bola kelajakda mustaqil hayotga qadam qo'yishdan, mustaqil g'oyaviy fikrlashlardan o'zini doim yiroq tutadi, uning barcha ijobiy yutuqlarini rag'batlantirish lozim, shundagina u hayotidan mamnun va o'zini topishi mumkin.

Bolaga yoshligidan hayotning qiyinchiliklarini qadam va qadam tushuntirib, bunday holatlarda o'zini qanday tutishi kerakligini o'rgatish lozim. Doim ham emas, ammo, u bilan suhbatlashyotganda ungga jiddiy muomala qilish lozim, jiddiy vaziyatlarda jiddiylik, vaqti-vaqtida o'yinqaroqlik ham kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi. –Т.: O‘zbekiston. 2012.
2. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. –Т.: O‘zbekiston, 1997.
3. Ўзбекистон Республикасининг Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. – Т.: O‘zbekiston, 1997.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risidagi” qonuni O`.R.Q-595.16.12.2019 yil.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2017-2021-йилларда мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2707-сонли Қарори. 2016 йил, 29 декабрь.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Мактабгача таълим муассасалари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида” ги 528- сонли Қарори. 2017 йил, 19 июль.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5198-сонли Фармони. 2017 йил 30 сентябрь.
8. “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепцияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ги 2019 йил 8 майдаги ПҚ-4312- сон Қарорига 1-илова.